

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΘΡΩΠΕΥΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων

ΤΟΜΟΣ Β

Πολιτιστικό Πλαίσιο

Α. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
Ε. ΓΛΥΤΣΗ
ΔΙΚ. ΧΑΜΠΟΥΡΗ-ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Σημείωση: Οι εικόνες οι οποίες έχουν περιληφθεί στον παρόντα τόμο χρησιμοποιούνται για καθαρά εκπαιδευτικούς σκοπούς και υποκαθιστούν την προβολή εικαστικού υλικού στο πλαίσιο μιας διάλεξης. Παρατίθενται μόνο για προσωπική χρήση των φοιτητών του ΕΑΠ και συνοδεύονται από αναφορά της πηγής ή/και του δημιουργού τους. Οι εικόνες έχουν αναπαραχθεί σε τέτοιο μέγεθος, ώστε να είναι ευκρινές το συνολικό περιεχόμενό τους.

Απαγορεύεται η ανατύπωση και κάθε μορφής αναπαραγωγή του παρόντος τόμου, ο οποίος προορίζεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία και τις εξετάσεις των φοιτητών του ΕΑΠ. Διανέμεται δωρεάν μόνο στους δημιουργούς του διδακτικού υλικού, στους εγγεγραμμένους φοιτητές του ΕΑΠ και στο αντίστοιχο διδακτικό προσωπικό και δεν διατίθεται προς πώληση.

ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Πολιτιστικό Πλαίσιο

Copyright © 2002

Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (0610) 314094, 314206, Φαξ: (0610) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

του Τόμου
Πολιτιστικό Πλαίσιο

Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη της Θεματικής Ενότητας

Ματούλα Σκαλτσά

Επιμέλεια Έκδοσης

Αγγελική Βελοπούλου

Συγγραφή

Κριτική Ανάγνωση

Αικατερίνη Χαμπούρη-Ιωαννίδου . . . . . Γεώργιος Λιόντος

Άννα Αθανασοπούλου . . . . . Αικατερίνη Χαμπούρη-Ιωαννίδου

Έλενα Γλύτση . . . . . Ματούλα Σκαλτσά

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση

Μόιρα Χιλλ

Γλωσσική Επιμέλεια

Μαριλένα Μαυρογένη

Φιλολογικός Έλεγχος

Ευαγγελία Αντωνάκη

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

Άρτεμις Γλάρου

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση

Χρύσα Τσάμη

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού

και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2002

ISBN: 960-538-436-1

*Σύμφωνα με το Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων

ΤΟΜΟΣ Β

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΠΑΤΡΑ 2002

Η Άννα Αθανασοπούλου είναι διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης (Courtauld Institute of Art, Πανεπιστήμιο Λονδίνου), με μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιστορία της Τέχνης (Πανεπιστήμιο George Washington) και πτυχίο Αρχαιολογίας (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Εργάζεται ως στέλεχος Πολιτιστικής Διαχείρισης, με αρμοδιότητες στον εικαστικό τομέα της Ανώνυμης Εταιρείας για την Προβολή της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, φορέα υλοποίησης της Πολιτιστικής Ξεναγιάδας 2001-2004, ενώ έχει διατελέσει σύμβουλος Εικαστικών στο Υπουργείο Πολιτισμού. Έχει συνεργαστεί ως διδάσκουσα με το Πανεπιστήμιο Αθηνών (Εργαστήριο Πολιτιστικής Επικοινωνίας), το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, τη Σχολή Ξεναγών ECET (Ρόδος), το Πανεπιστήμιο La Verne και το Πανεπιστήμιο George Washington.

Η Έλενα Γλύτση είναι πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και πραγματοποίησε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο State University of New York, με αντικείμενο «Ιστορία των Εφαρμοσμένων Τεχνών και Μουσειολογία». Είναι ιστορικός τέχνης-μουσειολόγος και ασχολείται με την οργάνωση εικαστικών ή ιστορικών εκθέσεων για λογαριασμό μουσείων, πολιτιστικών οργανισμών και διάφορων αιθουσών τέχνης της χώρας μας. Διδάσκει Μουσειολογία στο Αμερικανικό Κολέγιο Ελλάδας (Deree College).

Ο Γεώργιος Λιόντος είναι πτυχιούχος του Νομικού Τμήματος της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών). Είναι διευθυντής στη Διεύθυνση Σχέσεων Ελλάδας-Ευρωπαϊκής Ένωσης του Υπουργείου Πολιτισμού και αντιπρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM).

Η Ματούλα Σκαλτσά είναι Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης και Μουσειολογίας στο ΑΠΘ. Έχει συγγράψει βιβλία για την τέχνη και τα μουσεία και έχει δημοσιεύσει άρθρα σε συλλογικές επιστημονικές εκδόσεις, εγκυκλοπαίδειες και περιοδικά καθώς και σε δελτία πολιτιστικών ιδρυμάτων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Έχει οργανώσει περισσότερες από 40 εικαστικές εκθέσεις και εκθέσεις ιστορικών τεκμηρίων και αρχαιολογικών αντικειμένων, έχει εκπονήσει μουσειολογικές μελέτες και είχε την εποπτεία σύλληψης και συγγραφής εκπαιδευτικών εικαστικών προγραμμάτων για παιδιά. Είναι μέλος του Δ.Σ. του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, της AICA, του ICOM και των Επιτροπών Εκπαίδευσης (CECA) και Μουσειολογίας (ICOFOM) της Museum Association της Μ. Βρετανίας, της American Association of Museums, του ICOMOS και του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Μουσειακής Πολιτικής του ΥΠ.ΠΟ.

Η Αικατερίνη Χαμπούρη-Ιωαννίδου είναι απόφοιτος του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ. Πραγματοποίησε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στο Leicester University της Μ. Βρετανίας (M.A. in Museum Studies και M.Sc. in Information Technology in Archaeology). Είναι υποψήφια διδάκτωρ στο πεδίο της πολιτιστικής διπλωματίας στο Arts Policy and Management Department του City University της Μ. Βρετανίας. Έχει συνεργαστεί με πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε θέματα που αφορούν την πολιτιστική διαχείριση και τη μουσειολογία, ενώ σήμερα εργάζεται στη Διεύθυνση Πολιτισμού και Τελετών της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	13
-----------------	-----------

Μ. Σκαλτσά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Αικ. Χαμπούρη-Ιωαννίδου

Η δομή του πολιτισμού στην Ελλάδα	15
--	-----------

Σκοπός	15
--------------	----

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	15
---------------------------------	----

Έννοιες-Κλειδιά	15
-----------------------	----

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	16
-------------------------------	----

Ενότητα 1.1

Ορισμός και χάραξη της πολιτιστικής πολιτικής	17
---	----

Ενότητα 1.2

Πολιτιστικοί φορείς	19
----------------------------------	-----------

1.2.1 Πολιτισμός και κράτος	19
-----------------------------------	----

1.2.2 Πολιτισμός και Εκκλησία	23
-------------------------------------	----

1.2.3 Πολιτισμός και ιδιωτικός τομέας	24
---	----

Ενότητα 1.3

Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού – Δομή και πολιτική	26
---	-----------

1.3.1 Ιστορική αναδρομή στην ίδρυση του Υπουργείου Πολιτισμού.....	26
--	----

1.3.2 Η διοικητική διάρθρωση του Υπουργείου Πολιτισμού	27
--	----

1.3.3 Πολιτικές του Υπουργείου Πολιτισμού.....	35
--	----

Σύνοψη.....	61
--------------------	-----------

Παράρτημα	62
Βιβλιογραφία.....	64
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αικ. Χαμπούρη-Ιωαννίδου

Θεσμοί πολιτισμού και πολιτιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα 67

Σκοπός	67
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	67
Έννοιες-Κλειδιά	67
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	67

Ενότητα 2.1

Πολιτιστικοί θεσμοί	70
2.1.1 Πολιτιστική Γελυμπιάδα.....	71
2.1.2 Πολιτιστική Πρωτεύουσα.....	73
2.1.3 Φεστιβάλ	74
2.1.4 Art Athina	77

Ενότητα 2.2

Πολιτιστικοί οργανισμοί και ιδρύματα	80
2.2.1 Μουσεία	81
2.2.2 Κρατικές σκηνές.....	94
2.2.3 Κρατικές σχολές.....	100
2.2.4 Κρατικές ορχήστρες.....	100
2.2.5 Βιβλιοθήκες και αρχεία	101
2.2.6 Ωδεία	101
2.2.7 Πολιτιστικοί οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης	102
2.2.8 Πολιτιστικά ιδρύματα τραπεζών.....	104
2.2.9 Ξένες αρχαιολογικές σχολές.....	108
2.2.10 Λοιποί πολιτιστικοί οργανισμοί.....	111
Σύνοψη.....	126
Παράρτημα	127

Βιβλιογραφία.....	131
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη	133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

A. Αθανασοπούλου

Σύντομη επισκόπηση των δομών πολιτισμού στην Ευρώπη 135

Σκοπός.....	135
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	135
Έννοιες-Κλειδιά	135
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	135

Ενότητα 3.1

Πολιτισμός και πολιτιστική πολιτική	138
--	------------

Ενότητα 3.2

Διακρατική πολιτιστική συνεργασία στην Ευρώπη.....	140
3.2.1 Εισαγωγή	140
3.2.2 Κοινές αρχές της διακρατικής συνεργασίας στον τομέα του πολιτισμού ...	140

Ενότητα 3.3

Διακρατικές δομές πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη.....	143
3.3.1 Συμβούλιο της Ευρώπης	143
3.3.2 Unesco, ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών	154
3.3.3 Η Ένωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	160

Ενότητα 3.4

Επισκόπηση των δομών πολιτισμού σε ευρωπαϊκές χώρες	168
3.4.1 Εισαγωγή	168
3.4.2 Γαλλία: μια χώρα με μακρόχρονη ιστορία πολιτιστικής πολιτικής.....	168
3.4.3 Σουηδία: η χώρα της πολιτιστικής αποκέντρωσης	177
3.4.4 Ιταλία: η πολιτιστική πολιτική υπό τη σκιά του ιστορικού παρελθόντος.....	184
3.4.5 Βουλγαρία: από τη σοσιαλιστική στη μετα-σοσιαλιστική εποχή	191
3.4.6 Μεγάλη Βρετανία.....	201

3.4.7 Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας: μια χώρα με παράδοση στην αποκέντρωση της πολιτιστικής πολιτικής.....	208
Σύνοψη.....	215
Παράρτημα 1: Απαντήσεις σε Δραστηριότητες	216
Παράρτημα 2: Πηγές πληροφόρησης για την πολιτιστική δράση στην Ευρώπη	219
Βιβλιογραφία.....	222

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ε. Γλύτση

Η ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη.	
Ειδική αναφορά στην Ελλάδα	227
Σκοπός	227
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	227
Έννοιες-Κλειδιά	227
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	227
	Ενότητα 4.1
Το μουσείο και η ιστοριογραφία του	229
Σκοπός.....	229
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα.....	229
Έννοιες-Κλειδιά.....	229
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	229
4.1.1 Το σύγχρονο μουσείο.....	230
4.1.2 Η ιστορία των μουσείων	237
Σύνοψη Ενότητας.....	243
	Ενότητα 4.2
Η ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη	244
Σκοπός.....	244
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα.....	244
Έννοιες-Κλειδιά.....	244
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	245

4.2.1 Η γέννηση του μουσείου (12ος αι. π.Χ.-4ος αι. μ.Χ.).....	246
4.2.2 Το μουσείο «κεκλεισμένων των θυρών» (4ος αι. μ.Χ.-τέλη 14ου αι.)	251
4.2.3 Η εποχή του ιδιωτικού μουσείου (15ος-τέλη 17ου αι.)	256
4.2.4 Ο εκδημοκρατισμός του μουσείου (τέλη 17ου-μέσα 19ου αι.).....	261
4.2.5 Η χρυσή εποχή των μουσείων (τέλη 19ου-τέλη 20ού αι.).....	268
Σύνοψη Ενότητας	277

Ενότητα 4.3

Η ιστορία των μουσείων στην Ελλάδα	278
Σκοπός.....	278
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	278
Έννοιες-Κλειδιά.....	278
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	278
4.3.1 Προς την απελευθέρωση (1800-1829)	279
4.3.2 Ο πρώτος αιώνας ζωής του νεοελληνικού κράτους-19ος αιώνας	283
4.3.3 Ο 20ός αιώνας.....	290
Σύνοψη Ενότητας	299
Παράρτημα	300
Βιβλιογραφία.....	306
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	310
Κατάλογος εικόνων	313

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τόμος Β (*Πολιτιστικό Πλαίσιο*) της Θεματικής Ενότητας 1, ύστερα από την ανάλυση διάφορων θεωρητικών πλευρών του πολιτισμού και της τέχνης στον τόμο Α, διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια, τα οποία επιχειρούν να δώσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο χαράσσονται οι πολιτιστικές πολιτικές και ασκείται η πολιτιστική διοίκηση στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Στο πρώτο κεφάλαιο («Η δομή του πολιτισμού στην Ελλάδα») εξετάζεται γενικά η διάρθρωση των δομών του πολιτισμού στην Ελλάδα και των φορέων που χαράσσουν και ασκούν πολιτιστική πολιτική. Δηλαδή του Υπουργείου Πολιτισμού και των φορέων που εποπτεύονται από αυτό (αρχαιολογικές υπηρεσίες, κρατικά και επιχορηγούμενα μουσεία και πολιτιστικά σωματεία, Φεστιβάλ Κινηματογράφου, Εθνικό Κέντρο Βιβλίου κ.ά.), άλλων υπουργείων και των φορέων τους που εμπλέκονται στη διαχείριση του πολιτισμού (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Υπουργείο Εξωτερικών και Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Υπουργείο Παιδείας και πρόγραμμα «Μελίνα», Υπουργείο Άμυνας και πολεμικά μουσεία κ.ά.), της τοπικής αυτοδιοίκησης και του ιδιωτικού τομέα. Είναι ευνόητο ότι γίνεται ειδική μνεία στο ιστορικό ίδρυσης του Υπουργείου Πολιτισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο («Θεσμοί πολιτισμού και πολιτιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα»), αφού ορίζεται τι είναι θεσμός και τι ίδρυμα ή οργανισμός και αναλύεται πώς διαφοροποιούνται αυτά, περιγράφονται οι ειδικότεροι πολιτιστικοί θεσμοί και οι φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής στην Ελλάδα. Παρουσιάζεται δηλαδή το θεσμικό πλαίσιο των δημόσιων και των ιδιωτικών φορέων πολιτισμού στην Ελλάδα, με χαρακτηριστικά παραδείγματα, όπου δίνεται έμφαση στα μουσεία καθώς και στους τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται η τοπική αυτοδιοίκηση και περιγράφονται οι μεγαλύτερες πολιτιστικές διοργανώσεις (φεστιβάλ) της χώρας.

Στο τρίτο κεφάλαιο («Σύντομη επισκόπηση των δομών πολιτισμού στην Ευρώπη»), και αφού έχει προηγηθεί η ανάλυση των πολιτιστικών δομών στην Ελλάδα, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο διοικητικό πλαίσιο λειτουργίας του πολιτισμού στην Ευρώπη, ώστε να υπάρχει ένα μέτρο σύγκρισης με την Ελλάδα και να γίνουν κατανοητές οι διαφορές μεταξύ των ποικίλων συστημάτων άσκησης πολιτιστικής διοίκησης.

Ειδικότερα, γίνεται αναφορά πρώτα σε διακρατικές πολιτιστικές δομές, όπως αυτές του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Ουνέσκο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με μνεία στα προγράμματα δράσης τους στον πολιτιστικό τομέα.

Στη συνέχεια ακολουθεί αναφορά στις δομές διάφορων χωρών, που καλύπτουν ένα μεγάλο και αντιπροσωπευτικό εύρος διαφορετικής χάραξης και διαχείρισης του πολιτισμού, όπως στο συγκεντρωτικό σύστημα της Γαλλίας ή το αποκεντρωμένο της Γερμανίας, με ενδιάμεσα αυτό της Μ. Βρετανίας, της Ιταλίας, της Σουηδίας και της μετα-σοσιαλιστικής Βουλγαρίας.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο («Η ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη.

Ειδική αναφορά στην Ελλάδα») πραγματεύεται την ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη και στη χώρα μας, μια και τα μουσεία αποτελούν ένα σημαντικό πεδίο άσκησης πολιτιστικής διοίκησης και διαχείρισης στην Ελλάδα. Ωστόσο, προεισαγωγικά εκτίθενται οι κυριότερες ερμηνείες που δόθηκαν στον όρο μουσείο από την Αρχαιότητα ως σήμερα, για να καταλήξει η ανάλυση στις δύο κυριότερες προσεγγίσεις στην ιστοριογραφία των μουσείων, την παραδοσιακή ή εγκυκλοπαιδική και τη συνολική.

Κατόπιν εκτίθεται η ιστορία των μουσείων από την ελληνική και τη ρωμαϊκή αρχαιότητα, τη βυζαντινή και τη μεσαιωνική περίοδο, ως την Αναγέννηση, τα πρώτα εθνικά μουσεία του 17ου αιώνα και την εξέλιξη των μουσείων από τα μέσα του 19ου αιώνα ως σήμερα.

Τέλος, ως προς την ιστορία των μουσείων στην Ελλάδα, παρά την έλλειψη σχετικής βιβλιογραφίας, περιγράφεται η κατάσταση κατά τους νεότερους χρόνους (η Αρχαιότητα και το Βυζάντιο έχουν ήδη αναφερθεί προηγουμένως, στο ευρωπαϊκό πλαίσιο). Η ανάλυση ξεκινά από την ύστερη περίοδο της τουρκοκρατίας και την απελευθέρωση, για να συνεχίσει με τον 19ο αιώνα και τη συστηματική ίδρυση των πρώτων μουσείων και να ολοκληρωθεί με τις σημαντικές εξελίξεις που συνέβησαν κατά τον 20ό αιώνα.

*Ματούλα Σκαλτσά
Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη
της Θεματικής Ενότητας*